

זה ברור: הם אשמים!

דבר תורה לפרשת קרח | הרב גור גלון

אחרי שחלקו קורח ועדתו, על בחירתו של אהרן ושבטו, וטענו "מדוע תתנשאו על קהל ה'", הקב"ה שב ובוחר לעין כל באהרן ושבטו. בחירה זו נצרכת לאחר עונש קורח ועדתו, כיון שהעם חוזרים ומלינים:

וַיֵּלְנוּ כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּחֶרֶת עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הַמִּתְנַשְּׂאִים אֶת עַם ה'!
ויש לשאול, איך ייתכן שאחרי שהאדמה פותחת את פיה, ואחרי שאש שורפת את מאתיים וחמישים מקטירי הקטורת, עדיין מתלוננים, מאשימים ולא מבינים?

את מי מאשימים לאחר האסון?

הראשונים נתנו כל מיני פירושים לדבר, אך דומני שיש כאן תופעה עמוקה שאנו נתקלים בה פעם אחר פעם. משה ואהרן מזהירים שלא כדאי לחלוק על ההחלטות האלוקיות, מבקשים ומנסים לפייס, מנסים לנהל שיחות עם החולקים, ונענים בסירוב לדיאלוג יחד עם התרסה 'המַעַט כִּי הָעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זְבֹת חָלֶב וְדִבַּשׁ לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי תִשְׁתָּרֵר עָלֵינוּ גַם הַשְׁתָּרַרְ?'. ולאחר מכן, כאשר התחזית הנוראה מתרחשת והתוצאות הרוות האסון מגיעות, יש האשמה כלפי הצדיקים, אתם אשמים!

דוגמה לדבר, בזמן הסכמי אוסלו האחרים, הזהירו ראשי ההתיישבות ביהודה ושומרון, מפני הטרור והפיגועים שיביא מהלך זה, אך ראשי המדינה לא שעו לאזהרות אלה. כאשר הגיעו הנזקים האשמים היו 'שונאי השלום', מן ההתיישבות, האנשים המעכבים את חזון המזרח התיכון החדש.

אִוֶּלֶת אָדָם תִּסְלַף דָּרְכּוֹ

לאדם יש נטייה להאשים אחרים בבעיות שהוא גרם. לאדם קשה להתמודד עם תוצאות מעשיו, וכדי להסיר מעליו את כובד האשמה, הוא ממהר להעביר אותה לאחרים. כמו שאמר רנה דומאל: "קיים תמיד מרשם ודאי כדי לשמור על שלוותך: להאשים את זולתך".

מה שגורם לי להאשים אחרים, זה בדרך כלל רגשות האשמה שאני מפנה כלפי עצמי. מצד אחד, רגש האשמה אינו רק שלילי. יש בו כוח חיובי עצום העשוי להניע אנשים לתקן את מעשיהם. למשל, אם חזרנו הביתה עם תבנית ביצים ביד, ובחדר מדרגות נפלה ביצה ונשברה, אנו נרגיש אשמה על כך וננקה אחרינו. במקרה זה, האשמה הניעה אותנו לנהוג במוסריות ובאחריות. לעומת זאת, אם נשלף את מוט האשמה כלפי הילד שלנו, ששפך את השוקו, לא בטוח שנניע אותו לתקן את מעשיו ממקום חיובי. כפי שלא נהפוך להורים טובים יותר כשנלקה את עצמנו על היותנו

גרועים, כך לא נשפר את הישגיו של ילדנו כאשר נאשים אותו בעצלנותו, וכך לא נקבל יחס חיובי מן הזוג כאשר נזכיר לו שוב ושוב כמה הוא דומה לאבא שלו. במקרים אלו, תחושת האשמה רק תכביד ותשתק, ותמנע מלפעול בכיוון חיובי רצוי.

מלכתחילה, ייעודו של רגש האשמה הוא רק להביא לתודעה שלנו שעשינו מעשה המנוגד לערכים שלנו, כדי שנרצה לתקנו, כמו במקרה של הביצה שנשברה בחדר המדרגות. בכך אמור להסתיים תפקידו של הרגש שאינו אמור להתקבע, אלא לאותת לנו בלבד.

הבעייתיות של רגש האשמה היא בנטייה שלו להשתקע בלב כמו אבן כבדה. זאת כתוצאה מהחשיבה המעוותת שלנו לפיה המעשים שלי הם אני. אני עשיתי מעשה רע זה אומר שאני רע, ומגיע לי אבן בלב שתישאר שם לנצח, להכביד עלי ולהעניש אותי. אך אל לנו לאפשר לאשמה לתקוע אבנים בליבנו ומסמרות בגלגלינו, כי האשמה לא מביאה לאחריות, היא רק גורמת לדיכאון או להטחת האשמה באחרים.

טעות זו מגיעה לעיתים גם מאמונה מסולפת, שהיא סוג של כפירה, שבה האדם אומר: 'הרי הכול מהקב"ה, וממילא כל מה שקורה זה מכוחו, ואני לא אשם'. האדם לא נוהג בתבונה וחכמה, ואז ממנהר לשאול: מה זאת עשה ה' לנו? - לדוגמה, אדם אוכל בצורה לא בריאה, נושא משקל עודף ונהיה חולה ומיד הולך לרבנים ומקובלים ושואל: 'בשל מה באה עלי הצרה הזו?' או אדם לא תכנן את התנהלותו הכלכלית, הוציא יותר ממה שמכניס, נכנס למינוס, לקח הלוואות, ולבסוף נקלע למשבר גדול, כשראה את התוצאות העגומות, התחיל לשאול את עצמו: "במה חטאתי? אולי דיברתי בזמן התפילה? אולי חיללתי שבת...?"

"אֵלֶּלֶת אָדָם תִּסְלַף דְּרָכָו, וְעַל ה' יִזְעַף לְבָו" – הפסוק מלמד, שהזעף הזה אינו מוצדק – לא ה' סילף את דרכו של האדם, אלא האיוולת של האדם עצמו. הוא לא בדק לעומק את כל הדרכים האפשריות, לא חשב מראש על התוצאות, ולכן טעה בדרכו.

יתר על כן, ה' רוצה ללמד את האדם, להשתמש בתבונתו ובמחשבותיו. זה סוג של כפירה לומר ה' נתן את המחשבה, את הטבע, את המדע, את הלוגיקה כדי שהאדם לא ישתמש בה. להיפך, הקב"ה רוצה שנצל את כל הבריאה האלוקית לקיום רצונו, לקידוש שמו ולהאיר את אור ה' בעולם.

פשע אדם כלפי עצמו

כך מסביר הרמב"ם במורה נבוכים (החלק השלישי, פרק יב) על האדם המזיק לעצמו: "המין השלישי של הרעות הוא מה שפוגע באדם, בשל מעשה של עצמו. זה הרוב... בשל הרעות ממין זה משוועים בני-האדם כולם. זהו מה שאין אתה מוצא מי שאינו פושע בו כלפי עצמו, להוציא מעטים. זהו מה שבאמת יש לגנות בגללו את הנפגע, וייאמר לו כמו שנאמר 'מידכם היתה זאת לכם', ונאמר: 'משחית נפשו הוא יעשנה'. על מין זה של רעות אמר שלמה: 'אֵלֶּלֶת אָדָם תִּסְלַף דְּרָכָו'.

דוגמה נוספת אנו מוצאים באחי יוסף, לאחר שמוצאים את כספם בשקיהם הם אומרים:

"וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו 'אֲבָל אֲנִשְׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אָחִינוּ, אֲנֹכְרָא רְאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא

נִשְׁמָעֵנוּ; עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת"

כלומר הם מנסים למצוא סיבות רוחניות לתקלה, והמדרש אומר בפסיקתא זוטרית: "מה זאת עשה אלוקים לנו – זהו שאמר הכתוב: איולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף ליבו. היה להם לראות שקיהם קודם שיצאו משם, אם חטים נתנו להם אם שעורים!".

בלי קשר לרגשי האשם, האחים היו צריכים לנהוג בהגיון ולבדוק את שקיהם לפני שהם יוצאים, הם לא עשו זאת ומאשימים את הקב"ה ומחפשים סיבות רוחניות.

עלינו לבחון את מעשינו דבר ראשון ברמה הלוגית וההגיונית, מתוך לקיחת אחריות ומוכנות לתיקון, ורק אם לא נמצאו סיבות הגיוניות, יש לבחון סיבות רוחניות.

יהי רצון שנזכה לכלכל את צעדינו לרצון ה', על פי ההגיון ועל פי התורה, ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.